

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Henrici Canisi[i] Noviomagi, Belgæ, Jn Academia
Ingolstadiensi SS. Canonum Profess. Ordinarii & Primarii,
Opera Quæ De Ivre Canonico Reliqvit**

Canisius, Heinrich

Coloniae Agrippinae, 1662

In Cap. primum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62169](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62169)

& alia adminicula concurrant, veluti quoddam ex archivo publico depromptus sit, *Authent. Ad hac D. De fide instrum. c. 5. illud etiam iudicamus, Novel. 49. De his qui ingrediuntur ad appellat. unde predicta Auth. desumpta est. c. l. Moris 9, §. solet D. De poenis, c. caa. Pervenit xxx. q. 1.* Intelligendo de archivo, cui custodiendo publica persona praefecta est, & in quo non nisi ab eadem persona vel à Notario sub-signata scripturae adservantur, de quo latissime apud Felinum in c. *Ad audientiam num. 11, cum seqq. inf. De prescrip. vel si consuetudine loci liber antiquus sit receptus & approbatus, l. Cum dilectus 11, inf. De fide instrum. c. per eundem sexum Decius hio num. 28.* Nam loci consuetudo legis vim habet, §. *sed diuturni Inst. De iure natur. cum similib. vel si contra & pro producentia simul in eodem libro scriptum sit, iuxta tamen aetimationem iudicis,*

l. Publica Maroia 26, §. fin. D. Depositi, vel denique si a Notario scriptus sit liber, vel authenticum sigillum habeat, puta Episcopi, Capituli, vel alterius magistratus, iuxta textum in c. 2, c. ibi latius dicitur, inf. De fide instrum.

Ceterum non dubium est & per testes (quorum & hoc textu fit mentio) veram probationem induci, non solum in dirimendis finibus, sed & in alia quacumque causa, ut *inf. Tit. proximo* dicitur, Sed & per famam (cujus & hic mentio) probatio quidem fit, sed conjunctis aliis iudiciis, c. *Prateca 27, inf. De testib. c. 6. Quia 10, cum c. seq. inf. De presump. Alioquin sola fama non sufficit, cum, ut ait Pont. inc. Cum in iuventute 12, inf. De purgat. canonica, dictum unius facile sequatur multitudo. Arque haec satis quoad Tit. generalem de probationibus,*

IN TIT. XX. DE TESTIBUS ET ATTESTATIONIBUS,

SUMMARI A.

1. Probatio per testes maxime usitata: & ratio ordinis.
2. Attestationes quae.

Inter omnes probationum species, quas superius Tit. prox. in pr. enumeravimus, prima occurrit per testes, & eo quoddam maxime usitata sit, non tantum in contractibus, ultimis voluntatibus, & causis criminalibus, verum etiam in instrumentis, cum publicis tum privatis, ut passim videre est hoc tit. c. *ut. seq.* Ut merito hic Tit. reliquis seqq. Titulis praeponatur, quamvis Paporm. Bald. & alii temere existimant, hunc Tit. praecedere sequentem Tit. *De fide instrum.* idem quoddam dignius & efficacius sit viva vocis testimonium quam mortuae, id est scripturae, contra *l. in exer-*

cendis 15, C. De fide instrument. quae eadem vis instrumentis quae testibus tribuitur. Deinde & in C. Justiniani idem ordo servatur, qui hic Sed, ut saepe dixi, hanc anxiam disputationem de dispositione Titulorum relinquamus, quae ab auctoris arbitrio pender, cui scilicet qualiscumque connexio Titulorum sufficit, dummodo non sit confusa.

Duplex vero inscriptionis hujus Tit. membrum est, unum de testibus, alterum de attestationibus. Testes qui sint vulgo notum est. Attestationes sunt ipsa testimonia sive dicta testium, quae & depositiones appellantur. in c. *Cum causam 37, circa fin. inf. h. t.* quoddam veritatem deponant, scilicet coram iudice.

In Cap. primum.

SUMMARI A.

1. Conditiones testium quales esse debeant.
2. In testem admitti quislibet potest, cui à jure non est interdictum testimonium.
3. A testimonio dicens arcetur pretio conducti.
4. Poena testium ejusmodi.
5. Clericus quomodo puniatur.
6. Testis pretio conductus sed verax an puniendus.
7. Testis licite petit expensas inmeritis.
8. Testis in itinere spoliato an resarciendum dampnum.
9. Testis precibus inductus quatenus probet.

10. Idoneus testis quis.
11. Testis jejunus ut deponat honestum est.
12. Sententia ex falsis testimoniis lata an retractanda.
13. Retractatio hac sententia intentari potest criminaliter & civiliter.
14. Falsi questio etiam excipiendo opponi potest.
15. Sententia quando propter falsitatem retractari nequeat.

Hoc Cap. desumptum est ex Concil. Maticensi, seu potius Matiscenensi, & iidem serere verbis extat apud Gratianum, sub no-

mine Maticensis Conc. in can. *Placuit* 1 v. q. 2. † Eo verò describuntur breuiter conditiones & qualitates testium: veluti Primò, ut testes nullo pretio conducti sint. II. Ut sint idonei & fideles. III. Ut jejuni atque continentur: quæ tria à nobis explicanda sunt.

Ubi illud initio præmittendum est, quòd quilibet in testem admittatur, cui à jure non est interdictum testimonium, l. 1, circa pr. D. eod. ac proinde hæc res dicitur edicti prohibitorii, hoc est, ut omnes, qui à jure non prohibentur, rectè admittantur in testes. Sic Paulus Jurisc. edictum de procuratoribus prohibitorium vocat, eo quòd omnes procuratorem constituere possint, qui non prohibentur, l. *Mutus* 43, §. 1, D. De procurat. Item edictum de matrimonio contrahendo prohibitorium dicitur, quòd scilicet omnes ad matrimonium admittantur, quibus minimè interdictum est à jure, c. *Cum apud* 2, inf. De sponsalib. Dicitur autem prohibitorium edictum respectu certarum personarum, quæ prohibentur; nam inde consequitur, in aliis, quæ non prohibentur, esse permissorium.

Itaque ad textum nostrum accedendo, in primis arcentur à dicendo testimonio, qui pretio conducti sunt. Idem probat textus in l. 3, circa pr. D. eod. & in l. 4, C. eod. tit. argumento ducto à contrario sensu, quòd ab utroque jure receptum est, l. 1, in fine pr. D. De officio ejus, cui mand. est jurisd. & c. *Cum Apostolica* 7, inf. De his qua fiunt à Pral. sine cons. Capis. Si enim testes pretio conducti prohibentur, ut hic, ergò si conducti fuerint pretio audiri non debent. † Nam & criminis falsi pœnà in eos animadvertitur, l. 2, §. 1, D. Ad L. Corn. de falsis & can. *Satus* xxxi 11. q. 5. imò quandoque pœna legis Cornelie de sicariis, quæ est pœna gladii, ubi scilicet is, contra quem tulit dolosè testimonium, capitis damnatus est, l. 1, in pr. D. Ad L. Corn. de sicar. cum nihil intersit, quis hominem ipse occiderit, an causam mortis præbuerit, l. *Nihil interest* 15, D. d. tit. Idem est & in aliis criminibus, ut is, qui falsum testimonium dolo malo dixerit, eadem pœnà puniatur, quâ alter, si convictus fuisset criminis, d. can. *Satus*. Verùm hoc institutà contra eum accusatione ad pœnam falsi, vel ad aliam similem, c. 1, in fine inf. De exceptionibus. Quamvis & extra ordinem is, quem constiterit falsum testimonium deposuisse in judicio, pro arbitrio ipsius judicis puniatur, per sexti. in l. *Nullum* 14, C. eod.

Atque hæc in laicis. Clericus falsum testimo-

nium dicens ab Ecclesiastico ordine deponitur juxta formam cap. *Cum non ab homine* 20, sup. De judic. Concilium verò Agathense coërcet Episcopum, presbyterum & diaconum, falsum testimonium perhibentem depositione & detractione in Monasterium, can. *Si presbyter* Dist. 50. Verùm cum hoc Concilium fuerit provinciale, celebratum in Galliis in civitate Agatha, eandem pœnam extra provinciam suam non sequamur, sed formam d. cap. *Cum non ab homine*, de quo latius Did. Covarr. in c. *Quamvis pactum* in 1, p. § 7, num 9, De pactu in 6. Quæ quidem exaudienda sunt de teste, qui dolo testimonium dixit.

Cæterum quæstionis est, an eadem obtineant in teste, qui licet pretio conductus sit, tamen veritatem testificatus est? Negant Felin. & Imolus hic, & confirmat textus in can. *fin. vers. cum autem judicia* xi v. q. 3. Et rectè, quia scilicet turpiter faciat is, qui mercedem accipit pro re, quam gratis tenetur præstare, l. 2, in fine l. 4, §. sed quod, l. fin. D. De condic. ob turpem caus. veluti iudex accipiens pecuniam, ut in bona causa iudicet; item depositarius, commodatarius, vel homicida, si fur aut alius delinquens, pecuniam recipiens, ut delictum committat; tenentur enim ad restitutionem ejusdem pecuniæ conditione ob turpem causam, ideo quòd gratis ea præstari oportebat, ratione officii vel vitandæ turpitudinis causâ. Ita & testimonium ratione justitiæ & charitatis præstandum est, can. *Qui retulit* xi q. 3, & can. *Nolite timere* ead. q. 3, & c. *Intimatus* 18, inf. h. tit. Unde testis pecuniam recipiens pro reddendo testimonio vero, quamvis non incurrat ordinariam pœnam criminis, sed benè extraordinariam arbitrio judicis, tamen testimonium ipsius meritò rejicitur tamquam hominis turpis, l. 3, in pr. D. h. tit. & *Latius* Phil. Decius hic.

Potest tamen testis expensas itineris sui à producente justè exigere, c. *Statutum* 11. §. *preferendus* autem testimonio De rescriptis in 6. Item si quid testi propter operas suas interea intermissas obfuit, ita Bald. hic num. 2. Nec enim testi damnosum officium suum esse debet, l. *Sed si quis* 7, D. *Quem adm. testam aperiam*. Idque prudens iudex ex conditione personæ & rei qualitate æstimabit; alioquin si ultra quid à teste receptum fuerit, non subsistet ejus testimonium. Bald. hic num. 2. Idem iudicium est de teste, qui post dictum in judicio testimonium licetè aliquid accipit, nisi promissio ejus præcesserit, sicut ex Martilio rectè tradit Menoch. De arbitr. jud. quæst. casu 310, num. 11.

Quid

8 Quid si testis in itinere à latronibus spoliatus sit? Existimat Baldus *hic d. n. 2.* damnum resarciri non oportere, *argum. textus optimi in l. Inter causas 26 §. non omnia D. Mandati, & l. 2 §. si conservatis D. Ad L. Rhod. de jactu, nisi ex curialitate, ut loquitur Bald. id est, ex mera liberalitate. Non tamen idcirco infirmatur ejus testimonium, cum nullum lucrum testis verè ex eo sentiat. Et tacitè id ipsum quoque probat Felin. *hic num 2 in fine*; dummodò & in his scientia judicis concurrat, ne fraus fiat huic nostro Capiti ex sententia Hostiensis & Butrii, quos cit. *ibid.* Felin. Quod tamen nullo jure probatur, sed majoris cautionis causà rectè fit.*

9 Cæterum quid si precibus inductus sit testis? Et valere hujus testimonium vult hinc Hostiens. dummodò odio, amore vel timore inductus non sit, *c. Quoties §. in eod. & c. 1. in fine, sit prox.* Ex quo rectè arguit Panorm. *hic*, quòd testis productus à parte sine alia citatione non potest tamquam suspensus refutari, quasi sponte se obtulerit.

Et hæc de prima qualitate testis, ne scilicet pretio conductus sit. Sequitur altera, ut idoneus sit & fidelis. † Idoneum eum accipimus, qui nullà exceptione à dicendo testimonio submoveri potest, qualis in dubio omnis præsumitur, donec contra eum exceptio probetur, *c. ult. in fine inf. De præsumpt.* Ut autem hæc res plenius cognoscatur, septem animadvertenda sunt in teste, antequam ejus testimonium admittatur, de quibus disseram commodius ad *c. 2. in eod.*

11 Hæc tantummodò addidero, cum text. noster requirit in teste, ut jejunos deponat, id ad honestatem referendum esse, non ad necessitatem, propter juramentum, quod honestius est præstari à teste ieiuno. Id enim aperte constat ex *can. Honestum xxii q. 5.* Honestius etiam videtur, inquit textus, qui in Sanctis audet iurare, hoc ieiunus faciat, cum omni honestate & timore Dei; & notant hinc Gl. & alii Dd.

12 Porro commodè tractari hoc loco potest hæc quaestio, Si Judex falsos testes vel etiam instrumenta falsa secutus tulerit sententiam, an nihilominus valeat sententia & executioni mandari possit? Fingamus Titium post sententiam latam, vel etiam post executionem sententiæ probare velle, Judicem falsis testibus, vel instrumentis circumscriptum esse, an ne postea Titius, falso emergente, agere possit ad rescissionem sententiæ, & soluti repetitionem? Et quidem Panorm. Felin. Bohic. & alii in *c. Licet sup. De probat.* hanc

quaestionem fuse pertractant, nos breviter eam contrahamus. Et certè verius est, sententiam latam retractari posse, atque eà retractatà, competere soluti repetitionem, *soto Tit. C. Si ex falsis instrum. vel testim. judic. fit*, in quo quidem tit. fit mentio de testibus, sed eadem est ratio testium, quæ instrumentorum, *Gl. Qui agnitus 11. D. De exceptionib.* quia ex falsa causa sententia æqua sequi non potest; quemadmodum nec ex præmissis propositionibus falsis conclusio vera, ut Philosophi docent. Neque ea quoque Judicis mens est, qui præest Justitiæ, *c. Forus 10. vers. Index inf. de verb. sig.* ut velit sententiam suam valere ex falsis probationibus latam. Interim tamen quousque de falso doceatur, sententia sustinetur, *c. Accipimus 4. inf. de fide instrum.* quia in dubio pro Judicis sententia, quòd iusta sit præsumitur, *c. In præsentia 6. in verbis, & tanta sit judicialis auctoritas, sup. De renuntiatis.* & res iudicata pro veritate habetur, *l. Res iudicata D. De R. I.*

Hæc autem rescissio sive retractatio sententiæ à duobus modis intentari potest, aut agendo criminaliter, scilicet per viam accusationis, aut civiliter. Criminaliter opponendo & persequendo crimen falsi contra eum, qui falsis instrumentis, vel testibus usus est, *l. 2. C. De fide instrum. l. Vbi falsi 22. cum l. seq. C. Ad L. Corn. de falsis.* Quod ad viginti annos à iure permittitur, quemadmodum fit & in cæteris criminibus regulariter, quorum accusatio permissa quoque est ad 20. annos, *l. Querela 12. C. jam d. tit. & ibi Gl. & Dd.* Quod hinc obiter notandum est, de criminibus scilicet aliquem accusari non posse, elapsis 20. annis post delictum commissum. Idem est nec de eo inquiri per Judicem debere. *Bart. add. l. Querela.* Civiliter verò agitur per in integrum restitutionem ex hac clausula, Si qua mihi iusta causa esse videbitur, *l. 1. circa fin. D. Ex quib. caus. majores, junctà l. Divus 33. in fine D. De rejudic.* Vide latius Salic. in *d. l. Querela.*

Illud quoque observandum est, non tantum agendo, sed & excipiendo falsi quaestionem opponi posse adversus eum, qui falsà probatione usus est, ad impediendam executionem, *l. fin. C. Si ex falsis instrum.* Idque perpetuò, siquidem exceptiones naturà suà perpetuæ sunt, cum non sit in potestate rei, quando conveniatur, *l. Purè §. 8. fin. D. de doli mali & metus except.* Atque hæc obtineat, ubi falsi quaestio post sententiam definitivam intentatur.

Cæterum si in eodem Judicio antea de falso quaestio

N 3

quaestio

quæ situm & cognitum fuerit, sententia prætextu falsitatis non amplius retractatur, *l. fin. C. De fide instrum.* Exceptâ causâ matrimonii, præscriptionis cum mala fide, & aliis, quæ salutem ani-

mæ concernunt, in quibus sententia semper & quodcumque retractari permittitur probato falso, *c. Lato 7. c. Tenor 10. cum c. seq. inf. De sent. & re judic. ex ratione textus in c. fin. inf. De præscript.*

In Cap. In nomine 2.

SUMMARI A.

1. *Receptio testium contra adversarium absentem non citatum est nulla.*
2. *Ratio hujus decisionis.*
3. *Adversarius comparens an ad audienda testimonia admitti debeat.*
4. *Valebit receptio testium, si pars adversa nolit adesse.*
5. *An sufficiat una citatio.*
6. *Ante litis contestationem neque testes audiri, neque pars ad audiendum citari possunt.*
7. *Qualitas testium*
8. *Servus non potest esse testis.*
9. *Nec mulier regulariter.*
10. *Iure civili mulier recte admittitur in testem.*
11. *Exceptis testamentis.*
12. *Iure Canonico non admittitur in causis criminalibus criminaliter intentatis*
13. *Admittitur verò in causis civilibus & criminalibus civiliter motis.*
14. *Non admittitur impubes.*
15. *An pubes de eo, quod in ætate pupillari vidit?*
16. *Non admittuntur animi iudicio laborantes, furiosi, amenes &c.*
17. *Non improbi aut infames.*
18. *Sive iuris sit infamia, sive facti.*
19. *Pauperes an removendi.*
20. *An & infideles aut hæretici?*
21. *Repelluntur à testimonio perjuræ.*
Et quibus imperari potest, ut servi in causa dominorum & liberi in causa parentum.
23. *Domestici an rejiciendi à testimonio.*
24. *Testis idoneus nemo in sua causa, nec socius in causa socii.*

HOC textu, cum recepti essent testes contra Episcopum absentem, & non citatum, declarantur eorum testimonia nullius esse momenti. Quare ex hac sententia commune hoc pronuntiatum elicitur,* Quod receptio testium nulla sit contra non citatum adversarium. Idem probat textus in §. *Et hoc verò 9. Novel. 90. De testib.* unde decisio hujus Capituli desumpta est. Quocirca in primis observandum est, uti hic eleganter notat Panorm quod in causis decidendis,

vel instruendis in foro Canonico sive Ecclesiastico jus civile sequendum sit, ubi videlicet aliter provisum non est de jure Canonico. Id enim exemplo suo docet hic Gregorius S. Pont. dum ex jure civili decidit, contra absentem non citatum testes non esse admittendos. Eadem quoque regula retinenda est ex parte juris civilis, ut, si & in eo quid desideretur, similiter ex jure Canonico suppleri debeat, *juxta text. in c. 1. & c. 2. inf. De novi operis nunt.*

Ratio decisionis in eo posita est, quod regulariter adversarius citandus sit ad omnem actum, in quo præjudicium ejus vertitur, hoc est, ex quo lædi potest, si ad sit, *l. De unoquoque 47. D. De re judic. & l. Nam ita dicitur 39. D. De adopt. & per eosdem textus.* Maranta in Speculo aureo p. 6. tit. De citatione. Quippe hoc loco adversarii interest, ut videat jurare testes, item an personæ productæ in testes idoneæ sint ad dicendum testimonium, *text. hic & ibid. Panorm. num. 12.* Nam vis testimonii non tam in se spectatur, quam ex persona testis estimatur, *l. 3. §. idem dicitur Hadrianus D. De testib.*

Verum quæstionis est, An adversarius, si compareat, etiam ad audienda ipsa testimonia admitti debeat? Quod videtur, per hunc text. *n. in fine & per d. §. Et hoc verò.* Cui tamen refragatur *Venerabili 52. inf. eod.* ubi jubentur testes sigillatim audiri, quod ibidem Bern. Glossator exponit secretò, Quod certe non convenit illi textui, neque proprietati verbi sigillatim, quod idem est quod separatim sive per singulas personas. Unde fiet, quod, si testes, præsentem utraque parte vel alterâ, deponent, non amplius ipsi vel alii testes audiri poterunt, propter jam didicita, id est, cognita testimonia, idque ad vitandam subornationem, *c. Fraternalitatis 17. & ibi latius inf. eod.*

Neque obstat textus noster & in d. §. *Et hoc verò* quia, ut Resp. hic idem Bern. & Panormit. verbum *audire* ex audiri debet, quoad juramentum testium, non verò quoad eorum depositiones, ut scilicet partes ipsæ testes audire debeant jurantes, non verò deponentes. Verum non congruit hæc explicatio huic nostro textui. Quare aliter putat Bart. & Castrensis, in l. *Si quando C. De testib.* quod